

ДЕРЖАВНИЙ РЕЄСТР САНКЦІЙ ТА ЙОГО РОЛЬ В САНКЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

Питання забезпечення нацбезпеки України є останнім часом надзвичайно актуальним у світлі здійснення військової агресії проти України. Важливим засобом реагування на економічні, політичні, інформаційні загрози є механізм накладення санкцій.

Правовою основою у цій сфері є Закон України «Про санкції» від 14 серпня 2014 року, що визначив «суверенне право України застосовувати спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) для захисту національних інтересів, національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України, протидії терористичній діяльності та запобігання правопорушенням, поновлення порушених прав, свобод і законних інтересів громадян України, суспільства і держави» [1].

Санкційна політика – це нормативно врегульована стратегія, що застосовується урядами і міжнародними організаціями з метою впливу на осіб, організації чи держави, шляхом накладення певних покарань або обмежень, за визначені у міжнародно-правових актах та національному законодавстві правопорушення. Ці заходи мають правовий, економічний, дипломатичний та інший характер і, як правило, використовуються для вирішення проблем: порушення прав людини, тероризму, розповсюдження ядерної зброї, інших порушень міжнародних норм.

Президент України 29 січня 2024 року підписав Указ «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про затвердження Положення про Державний реєстр санкцій», який набрав чинності із дня його оприлюднення. Положення про Державний реєстр санкцій передбачає порядок ведення і доступу до єдиного реєстру санкцій та надання відомостей із нього.

«Реєстр - це інформаційно-комунікаційна система, що забезпечує збирання, накопичення, захист, облік, відображення, оброблення та надання інформації про всіх суб'єктів, щодо яких застосовано санкції. У Реєстрі можуть використовуватися засоби інших інформаційно-комунікаційних систем» [2]. Дані у Реєстрі є відкритими та загальнодоступними, окрім випадків, що передбачені законом. Вони оновлюються оперативно. Також є можливість отримати у електронній формі витяг із інформацією про особу.

Варто зазначити, що Державний реєстр санкцій створено з метою надання публічного безоплатного доступу громадян до достовірної інформації про суб'єктів, щодо яких було застосовано санкції. Згідно статистичних даних, опублікованих на офіційному сайті РНБО, станом на 1 лютого 2024 року у реєстрі було зареєстровано 17 202 фізичні та юридичні особи, що вважаються підсанкційними [3].

У Реєстрі, зокрема, зазначаються такі види даних - це:

- підстави для застосування, внесення змін чи скасування санкцій;
- перелік санкцій у розрізі кожної підсанкційної особи;
- реквізити: рішення РНБО, указу Президента України, чи судового рішення щодо застосування санкцій;

- строк застосування санкцій;
- органи державної влади, інші органи, що відповідальні за виконання рішення РНБО про застосування, внесення змін чи скасування санкцій;
- перелік підсанкційних осіб, відомості для ідентифікації останніх;
- наявні ідентифікаційні коди осіб, реєстраційні номери платників податків, унікальні номери у Єдиному державному демографічному реєстрі;
- відомості щодо суб'єктів внесення пропозиції застосування, внесення змін або скасування санкцій стосовно кожної конкретної особи;
- також в разі відсутності відповідних відомостей, зазначається інформація щодо відсутності реєстрації і громадянства України тощо.

Джерелами інформації виступають рішення РНБО, судові рішення щодо санкцій. Ведення цього реєстру здійснює Апарат Ради національної безпеки і оборони України (далі - РНБО України). Контроль за виконанням вищезазначеного рішення РНБО України, покладено на Секретаря.

Отже, створення Державний реєстр санкцій має дуже велике значення у здійсненні санкційної політики в нашій державі. Проте, правове регулювання його функціонування містить як переваги, тобто позитивні нововведення, так і прогалини та недоліки.

Щодо переваг варто відзначити, що: а) реєстр ведеться українською й англійською мовами із використанням програмного забезпечення. Це спрощує доступ до інформації для міжнародних суб'єктів. Не виникають проблеми у процесі перекладу та транслітерації даних підсанкційних осіб; б) інформація про застосування, внесення змін і скасування санкцій є максимально актуальною. Положення про Державний реєстр санкцій встановлює чіткі та короткі строки оновлення реєстру, як зазначено у пункті 26, унесення до Реєстру інформації відбувається «невідкладно, але не пізніше дня, наступного за днем: оприлюднення указу Президента України про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України про застосування, скасування чи внесення змін до санкцій; оприлюднення постанови Верховної Ради України про затвердження відповідного рішення Ради національної безпеки і оборони України у випадках, визначених Законом; отримання Апаратом Ради національної безпеки і оборони України судового рішення про застосування санкції, передбаченої пунктом 1-1 частини першої статті 4 Закону, яке набрало законної сили» [2]; в) відомості, які містяться у реєстрі санкцій, викладаються у форматі, що доступний для автоматизованого збору, обробки і завантаження інформації. Тобто громадські активісти, журналісти, інші зацікавлені громадяни можуть легко аналізувати усі дані; г) у реєстр вноситься значна кількість інформації, яка гарантує прозорість і відкритість ухвалення рішень; д) законодавством також передбачено, що персональні дані підсанкційних осіб, інша інформація, яка внесена до реєстру, не є конфіденційною інформацією, а обробка та поширення її здійснюються виключно в інтересах нацбезпеки, економічного добробуту і забезпечення прав людини. Тобто усуваються юридичні колізії щодо охорони персональних даних і унеможливлються судові оскарження у цій сфері.

Щодо недоліків, то п. 3 Положення передбачає, що дані реєстру санкцій є відкритими та загальнодоступними, окрім випадків, передбачених законом.

Отже, існує потенційна можливість посилатися на Закон України «Про державну таємницю» для уникнення публікації відповідної інформації. Цим зможуть зловживати зокрема органи, що ініціюють санкції. Окрім того, як зазначає І. Хмельова: «Принцип правової визначеності вимагає, щоб у реєстрі санкцій містилося конкретне пояснення щодо дій відповідної особи з доказами та юридичною кваліфікацією» [4]. Отже у наш час існує ризик того, що для пояснень підстави накладення санкцій будуть опублікуватися лише номери пунктів зі статей Закону «Про санкції» без їх обґрунтування. Тому ця проблема потребує більш детального правового регулювання та визначення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про санкції: Закон України від 14 серпня 2014 року № 1644-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>
2. Про затвердження Положення про Державний реєстр санкцій: Рішення РНБО від 29 січня 2024 р., введено в дію Указом Президента України від 29.01.2024 р. № 36/2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002525-24#Text>
3. В Україні запрацював Державний реєстр санкцій. (01.02.2024). Сайт РНБО URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/6769.html>
4. Хмельова І. Створення санкційного реєстру: краще пізно, ніж ніколи. *Економічна правда*, 18 жовтня 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/10/18/705612/>